תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי אגדות · סדר מועד

מהרש"א - חידושי אגדות על ביצה

רבי שמואל אליעזר איידלס [המהרש"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מהרש"א - חידושי אגדות על ביצה

רבי שמואל אליעזר איידלס [המהרש"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מהרשא-חידושי-אגדות-על-ביצה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף טו: 4
דף טז: 5
דף כה: 6
דף כט: 8
דף לב: 8

דף טו:

התחילו כת ו' לצאת כו'. י"ל אלו ו' כתות ע"פ מ"ש פ"ק דשבת דיש ו' כתות לענין אכילה שעה ראשונה מאכל לודים כו' ששית ת"ח כו' וה"נ הכא כת ששית ת"ח היא ויצאו לאכילה בזמנם ולא הוה ס"ל כר"א דאמר או כולו לה' כו' אלא דהוה ס"ל כר' יהושע חציו לכם וחציו לה' ואע"ג שהקדימו לאכול קודם חצות שעה א'. וי"ל שהשלימו אח"כ חציו לה' בתפלת מנחה ועוד דע"כ חציו לה' וחציו לכם לאו דוקא קאמר דא"כ הוה כזורק אבן לחמת כדאמרינן פ"ק דשבת ודו"ק:

בעלי מארה כו'. פרש"י שחרה לו על אלו ביותר לפי שבהמ"ד מתרוקן כו' ע"ש ובערוך פירש בעלי מארה אין להם כלום לא קיימו שמחת י"ט ולא מצות בהמ"ד שכבר יצאו עכ"ל ור"ל לפי דעת ר"א דאו אוכל ושותה או יושב ושונה כל היום וזה לא קיים שניהם ועי"ל דה"ק הללו בעלי מארה כיון דאכילתן היום מיד אחר ו' שעות ה"ל כאלו זורק אבן לחמת וקשה לגוף כדאמרינן פ"ק דשבת ותלמידיו שאכלו אח"כ כמ"ש אכלו משמנים גו' כבר כתבו בזה התוס' שבשאר ימים נמי אכלו אחר הדרשה ועי"ל דודאי היה שונה כל היום כשיטתו אלא שאמר להם אכלו משמנים בסעודת לילה שי"ט ר"ה היה וי"ט שני שלר"ה נוהגין גם בא"י וקדושה אחת הן:

התחילו פניהם כו'. פרש"י כסבורין שכועס על כת ו' כו' וכ"ש עלינו עכ"ל והוא דחוק דמי היה מוחה בידו מלסיים הדרשה ואז לא היו מאחרין ונ"ל כסבורין שנתן עיניו בם וחשדן שגם דעתן לצאת אבל הוא נתן עיניו בהם דרך חיבה שאינן בכלל ו' כתות שיצאו:

שמניחין כו'. ועוסקים בחיי שעה כו' כהאי לשנא אמרו פ"ק דשבת לגבי תפלה וע"ש:

חלקוהו חציו וכו'. עצרת תהיה לכם גו' מפורש במס' פסחים פ' א"ד:

מאי לאין נכון לו כו'. לפי פשטוו ה"ל למכתב לאין לו לאין נכון משמע שלא הכין לו כמו והכינו את אשר יביאו וכיון דהכא בי"ט איירי מאי לאין נכון לו קודם י"ט כיון שמותר להכין אוכל נפש בי"ט גופיה לה"ק למי שלא הניח ע"ת כו':

לוו עלי וקדשו כו' הוא מחובר למעלה ואל תעצבו וגו' כלומר אל תדאגו שאחסר פרנסתי בחול בזה כי נאמן הוא ב"ה לפרוע וכן הוא לשון הטור א"ח סי' רמ"ב ודאמר בענין זה וקדשו קדושת היום לכבודו אין לו מקום כאן וי"ל דרמזו כאן דיין דקידוש היום הוא קודם לכבוד היום כדאמר פ' ע"פ:

א"נ אדרא כשמיה כו' עיין פרש"י דכולה מלתא לענין נטיעת דבר נאמר או אילן או עשב אבל בערוך פירש יטע בהן אדר שנא' אדיר במרום ה' שיעשה מהן צדקה שהיא חשובה

לפני ה' במרום כדכתיב אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף ופירוש אדרא כשמיה הוא מאילני סרק כו' ע"ש:

דף טז.

כל מזונותיו כו' ואפי' למאן דאמר פ"ק דר"ה בפסח על התבואה כו'. י"ל היינו תבואה של כלל עולם אי מצלחת אי לא אבל מזונות של כל אדם פרטי אם יהיו לו בריוח או לא דינו מר"ה עד י"כ כדאמרי' הכא ואדרבה למ"ד התם דהכל נידון בר"ה וגזר דינו ביוה"כ ק"ק אמאי נקט בהאי קרא חוק דמשמע מזונות טפי דהא שאר דברים נמי נידונין בר"ה ויש ליישב ודו"ק:

ואכלו את חקם וגו' והא דלא מייתי לעיל מיניה בהאי קרא דכתיב כי חק לכהנים וגו'. משום דאיכא לפרשו כי חק קצוב הוא לכהנים בכסף הניתן להם מאת פרעה ומאותו כסף קנו להם כל מה שיצטרכו אבל בסיפא דקרא ואכלו את חקם יותר מפורש דמשמע דחק הקצוב להם גופיה אכלו אותו דהיינו לחם כפרש"י בחומש:

הטריפני לחם חוקי כו'. שבק קרא דמייתי מן התורה ואכלו את חקם והביא מדברי קבלה משום דואכלו את חקם נמי איכא לפרש שאכלו את חקם בכסף שניתן להם וקנו להם מה שיצטרכו לאכול אבל הכא מפרש לחם חקי וגו' א"נ דהאי קרא איירי בהאי ענינא גופיה שבקש מהקב"ה קצב שיעור מזונותיו לקיום נפשו ולא ריש ועושר ודו"ק:

אוכל לכבוד שבת כו'. עיקר טעם הענין בזה נראה כמ"ש לעיל זכרהו מאחר שבאת להשכיחו שבכל יום משת ימי השבוע יזכור אותו להכין לו על צד היותר טוב כמ"ש מחד משביך כו' ואמר שהלל מדה אחרת היתה בו וכו' כלומר דודאי מדת שמאי מעולה וטובה היא אלא שזה מדה אחרת שיותר טובה ומעולה ממנה סותרת אותה דהיינו מדת הבטחון שבוטח בהקב"ה שיזמין לו הקב"ה נאה ממנה וקאמר שכל מעשיו כו' שאל תאמר שזו מדת רעבתנות כמ"ש הרוג בקר שחוט צאן וגו' כי מחר נמות וע"כ אמר שהרי כל מעשיו של הלל לש"ש הוא יש לנו לתלות גם זה המעשה היה לשם שמים ממדות הבטחון ומייתי ברוך ה' יום יום יעמס וגו' כלומר שיש לברך להקב"ה על כל מה שממציא לנו בכל יום ויום לבטוח בו שהוא יעמוס לנו עוד לימים הבאים וק"ל:

הנותן כו' שנאמר ומשה לא ידע וגו' וכדמסיק במתנה דעבידא לאגלויי דמה שקרן עור פניו עבידא לאגלויי ע"י שהיו יראים מגשת אליו וכמ"ש הרמב"ן ונתן המסוה על פניו כי התבונן בשובם אחור כי קרן עור פניו או הגידו לו כו' ע"ש:

מתנה מתנה טובה יש לי בבית גנזי כו'. מפורש פ"ק דשבת:

בצנעה כו' מדכתיב לעלם חסר ו' דרשו כן:
לא ליענשו עכו"ם עליה כו' פרש"י ואנן אשכחן שחזר הקב"ה להענישן על התורה ומצות כו' ע"ש וק"ק דהיאך יענשו העכו"ם על השבת אם לא יקיימוה הא אמרי' פ"ד מיתות עובד כוכבים ששבת חייב מיתה וי"ל בהפך דה"ק כיון דמצות שבת לא אודעינהו לא ליענשא עובדי כוכבים עליה אם יקיימוהו דהא ודאי מסברא אם הנכרי שובת שלא לשם מצוה דאינו חייב מיתה ומשני דודאי מצות שבת אודעינהו ע"כ העובדי כוכבים חייב מיתה אלא מתן שכרה דהיינו שבת של עוה"ב לא אודעינהו כי הוא דבר סודי בבית גנזיו ורב טוב הצפון לצדיקים לעוה"ב וז"ש כי אני ה' מקדשכם כשבת של עוה"ב שע"י השבת שהוא קודש שומריה קדושים לעולם הבא כמ"ש כל הנותר בירושלים קדוש גו' מה קדוש קיים:
נשמה יתירה לא אודיענהו כו'. עיין בפירוש הרמב"ן בזה בחומש:
כיון ששבת כו'. לפי פשוטו קאי אעשה ה' וגו' ששבת ביום השביעי אבל הלשון כפול דהיינו שבת והיינו וינפש לכך דרשו דשבת וינפש קאי אלפני פניו אבני ישראל דכיון ששבת וי כו' ופירוש הכתוב לעיל מיניה כי שביתת שבת ולא בו' ימים הוא אות שבו' ימים עשה ה' את השמים וגו' דהיינו הוראה על חידוש העולם ועיין בסוד נפש יתירה בדברי בעלי המקובלים:

דף כה:

השותה כוסו בבת אחת הרי כו' מפורש פ' כיצד צולין:
חצובא מקטע רגליהון כו' פרש"י ליום הדין שגוזלין וחומסין כו' ואין למדין ממנו עכ"ל ועוד י"ל בעולם הזה בדיני אדם כשיגזול אחד משדה חברו שהיה ביניהן חצובא כשחופרין וימצא זו החצובא יתפרסם זה הגזלן שנכנס לשדה חברו וכן פי' בערוך ע"ש:
נטיעה מקטע רגליהון דקצבים כו'. בפרש"י שאמרה תורה להמתין שלש שנים כו' יש לגמגם בזה דגבי חצובא ניחא שתלה משיגי גבול בו אם כפרש"י שחצובא הוא לא נצטוה על כך ואעפ"כ אינו עובר על גבולו והיה להם לרשעים שמצוים ע"כ ללמוד ממנו ואם לפי' הערוך שכתבתי ניחא טפי וכן בתורמסא יש לפרש כן שהיה להם לישראל ללמוד ממנו לחזור למוטב אחר שבע פורענות כתורמוס הזה אחר ז' שליקות אבל הכא מה לנו ללמוד איסור דבועלי נדות ודקצבים משום קודם זמנם מאיסורא דנטיעה קודם זמן ג' שנים דה"נ יש ללמוד בהפך איסורא דנטיעה קודם ג' שנים מאיסורא דבועלי נדות ודקצבים קודם זמן ומאי אולמא האי מהאי וקצת תיקן בזה בפי' הערוך וז"ל דמוציא

אדם כמה הוצאות ונוטע כרם כו' וממתין שני ערלה כו' ומי שאשתו נדה כו' ואינו לוקח מוסר כו' עיין שם דהיינו דאלימא ליה נטיעה ללמוד ממנו שהוא הוציא כמה יציאות וממתין זמן רב ג' שנים וכ"ש בועלי נדות וקצבים שאין להם הוצאות בזמן מועט והיה להם להמתין ודו"ק:

ששולקין אותו ז' פעמים כו'. פרש"י שהדמיון בזה שישראל הטריחו בוראן להביא עליהן ז' פורענוות כו' וע"ש ולא ניחא ליה כפשטיה דלאחר ז' תועבות דכתיבי כאן לא עבדוהו וכ"פ בעל הערוך דלא הוה דמיון דז' שליקות שהטריח בעליו לחזור למוטב והז' פורעניות מפורש בזה דכתיב ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם דהיינו על ז' תועבות שעשו הביא עליהן ז' פורעניות ואעפ"כ לא חזרו למוטב ולא עבדוהו ופרש"י בספר שופטים דאפילו בשותפות לא עבדוהו ע"ש והיינו הדמיון דאפילו כתורמוס כו' כקנוח סעודה לא עשאוני בני וק"ל:

מפני מה נתנה תורה כו'. וא"ת הא אמרינן פ"ק דע"ז שהחזירה הקב"ה על כל האומות ולא קבלוה וי"ל דה"ל להקב"ה לכפות עליהם ההר כגיגית כדי שיקבלוה דכה"ג אמרינן שם דבדין לעתיד יאמרו האומות העולם כלום כפית עלינו ההר כגיגית ולא קבלנוה כמו שעשית לישראל דכתיב ויתיצבו וגו' ע"ש:

מפני שהן עזין כו'. והתורה גם כן נקרא עוז כמ"ש בזבחים פ' פרת חטאת שאמר בלעם ה' עוז לעמו יתן וגו' שהיא התורה והיא מתיש כחן ועזותן של ישראל כמפורש שם באורך ועיין בזה בחדושנו פ"ק דנדרים גבי יראת ה' תהיה על פניכם זו הבושה שגם מטעם זה נתנה התורה לנו מפני שהן עזין ואמרינן ולא הביישן למד וע"ז יש לכוין שאמרו ישראל עזי וזמרת יה גו' דהיינו עזי שאני עז באומות וזמרת יה שע"כ נתנה לי התורה שנקראת זמירות היו לי חקיך היה לי לישועה כדאמרינן במדרש מימינו בשביל התורה שנתנה בימינו של הקב"ה נגאלו ישראל:

ראוין שתנתן להם דת אש כו'. לפי זה התורה נקראת אש כמה שאמרו הנה כה דברי כאש וגו' וראויה היא שתנתן לישראל להתיש עזותן ולאיכא דאמרי דת אש קאי אישראל שדתן ומנהגן אש ואלמלא לא כו' אין כל אומה ולשון כו' ונראה דודאי לאו מה"ט כדי שיכולין כל אומה ולשון לעמוד מפניהם נתנה התורה להן דא"כ לאו לטובתן של ישראל נתנה התורה להן אלא דעיקר טעמו מפני שהן עזין ולא הביישן למד גם מפני שיהיה יראת ה' על פניהם שהיא הבושה כמפורש בנדרים והכא ה"ק אלמלא לא נתנה תורה מכח הני טעמי שאמרנו לא היו יכולין אומות כו' ונראה נמי דעזותן דקאמר לאו היינו גבורה אלא לעמוד על דבריהם ולא ישובו מפני כל הוי עזותן ודומיא דהכי כלב כו' לאו

לענין גבורה קאמר דכמה חיות וכמה עופות גבורים יותר מהן אלא עזותן הוא שלא ישובו מפני כל ומעיזין פניהם:

דף כט.

והביאום לפני גזברים כו' פרש"י והם לא הקדישום כסבורים שלא יכולין להקדיש שאינו משלהם א"נ יכולים ה"ל גזל כו' עכ"ל וק"ק דא"כ למה הביאום לפני הגזברים שהרי הם נמי אינן יכולין להקדיש שאינו שלהם וא"נ יכולין ה"ל גזל בעולה ויש לומר דה"ל יאוש ושינוי רשות ביד הגזברים דלכולי עלמא קונה ולא מקרי גזל בידם ומיהו ק"ק לבסוף שהודיעו למבואים אי אתם זקוקים לכך לפי שהכל מחילה בידכם ואינו גזל וגם הם הודו לזה אלא שאין רצוננו בכך שלא ליהנות משל אחרים כדפרש"י למה לא קבלוה הגזברים להקדש וא"ל יעשו צרכי רבים כדין גזל של רבים ויש לומר דלחומרא בעלמא עשו כן דנראה כעין גזל כיון דלא שמעו המחילה בפירוש מהקונים ודו"ק:

דף לב:

עתירי בבל יורדי גיהנם כו' פרש"י שאין מרחמין לעשות צדקה עכ"ל וכדאמרינן פ"ק דב"ב וצדקה תציל ממות שתי צדקות הללו כו' אחת שמצלת מדינה של גיהנם דכתיב ביה יום עברה וגו':

כל המרחם כו' מלשון הכפול דריש ונתן לך רחמים דהיינו שותן לב לרחם על אחרים לענין צדקה כמפורש פרק שואל ע"ש ועד"ז אמר הכתוב מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד לפי שתלה הכתוב רחמי שמים עלינו ברחמים שלנו על עניים ליתן צדקה התפלל דוד מהר יקדמונו רחמיך מרחמים שלנו על עניים כי דלונו מאד מליתן צדקה עד שתרחם עלינו מקודם לתת לנו שנזכה לרחם עליהם ונקט במלתיה זרעו של אברהם כו' במקום לאבותינו דבאברהם מפורש מדת הצדקה כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו':

עולם חשך וכו' על דרך שאמרו פרק יום הכפורים גבי מן למען ענותך וגו' אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל ה"נ מי שמצפה לשלחן אחרים כאלו אינו רואה ואוכל דהיינו יום חשך וגו' וכה"ג יש לדמות לאין לו פת בסלו כמ"ש שם ורב חסדא שאמר דחייו אינן חיין סמך נמי אהאי קרא יום חשך וגו' דומה ליום המיתה שקרוי יום חשך:

שלשה חייהן אינן כו' המצפה כו' בפ' ע"פ חשיב ג' אחריני ושם מפורש בתוספות:

ומי שאשתו מושלת כו' כמ"ש ומוצא אני מר ממות את האשה וגו' כמפורש פרק הבע"י:

ומי שיסורין מושלין כו' דמי שמושל ביסורין כמ"ש ראב"ש בפ' הפועלים דבאורתא א"ל אחי וריעי כו' בצפרא א"ל זילו כו' מיקרי יסורין של אהבה משא"כ שיסורין מושלין בו דלא הוה יסורין של אהבה וק"ל: